

SVENSK EXEGETISK ÅRSBOK
82

På uppdrag av Svenska Exegetiska Sällskapet
utgiven av Göran Eidevall

Uppsala 2017

Utgivare och redaktör: Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Redaktionssekreterare: David Willgren (david.willgren@altutbildning.se)
Recensionsansvarig: Rosmari Lillas-Schuil (rosmari.lillas@gu.se)

Redaktionskommitté:

Göran Eidevall (goran.eidevall@teol.uu.se)
Rikard Roitto (rikard.roitto@ths.se)
Blaženka Scheuer (blazenka.scheuer@ctr.lu.se)
Cecilia Wassén (cecilia.wassen@teol.uu.se)

Prenumerationspriser:

Sverige: SEK 200 (studenter SEK 100)

Övriga världen: SEK 300

Frakt tillkommer med SEK 50. För medlemmar i SES är frakten kostnadsfri.

SEÅ beställs hos Svenska Exegetiska Sällskapet via hemsidan eller postadress ovan, eller hos Bokrondellen (www.bokrondellen.se). Anvisningar för medverkande återfinns på hemsidan eller erhålls från redaktionssekreteraren (david.willgren@altutbildning.se).
Manusstopp är 1 mars.

Tidskriften är indexerad i Libris databas (www.kb.se/libris/), samt ATLA Religion Database®, publicerad av the American Theological Library Association, 300 S. Wacker Dr., Suite 2100, Chicago, IL 60606; e-mail: atla@atla.com; webb: www.atla.com.

Omslagsbild: Del av 11Q19, ”Tempelrullen”, daterad till mellan första århundradet f.v.t och första århundradet v.t.

Svenska Exegetiska Sällskapet
c/o Teologiska institutionen
Box 511, S-751 20 UPPSALA, Sverige
www.exegetiskasallskapet.se

ISSN 1100-2298

Uppsala 2016

Tryck: Bulls Graphics, Halmstad

Innehåll

EXEGETISKA DAGEN 2016

<i>Eidevall, Göran</i> , 80 år senare: Exegetiska sällskapet, <i>SEÅ</i> och de exegetiska dagarna – tal vid exegetiska sällskapets 80-årsjubileum	1
<i>Crawford, Sidnie White</i> , Textual Growth and the Activity of Scribes.....	6
<i>Laato, Antti</i> , Rewriting Israel's History in the Apocalyptic Context: Animal Apocalypse in First Enoch	28
<i>Docherty, Susan</i> , Why So Much Talk? Direct Speech as a Literary and Exegetical Device in Rewritten Bible with Special Reference to Pseudo-Philo's <i>Biblical Antiquities</i>	52

ARTIKLAR

<i>Spjut, Petter</i> , Polemisk etikett eller saklig beteckning? En studie av svenskspråkiga opinionsbildares användning av termen "gnosticism" och dess implikationer för bibelvetenskaplig och kyrkohistorisk forskning	76
<i>Hedlund, Simon</i> , Who Are the ἀρσενοκόϊται, and Why Does Paul Condemn Them (1 Cor 6:9)?	116
<i>Kelhoffer, James A.</i> , Simplistic Presentations of Biblical Authority and Christian Origins in the Service of Anti-Catholic Dogma: A Response to Anders Gerdmar	154

REPLIKER

<i>Gerdmar, Anders</i> , The End of Innocence: On Religious and Academic Freedom and Intersubjectivity in the Exegetical Craft – A Response to James Kelhoffer	179
<i>Kelhoffer, James A.</i> , A Diverse Academy Recognizes No Boundaries for Critical Inquiry and Debate: A Rejoinder to Anders Gerdmar	210

RECENSIONER

Aichele, George, <i>Simulating Jesus: Reality Effects in the Gospels</i> (Joel Kuhlin)	223
Amos, Roger, <i>Hypocrites or Heroes? The Paradoxical Portrayal of the Pharisees in the New Testament</i> (Tobias Ålöw)	226
Collins, John J., <i>Encounters with Biblical Theology</i> (Stig Norin)	230
Dochhorn Jan, Susanne Rudnig-Zelt, and Benjamin Wold (eds.), <i>Das Böse, der Teufel und Dämonen – Evil, the Devil, and Demons</i> (Torsten Löfstedt)	235
Ehrman, Bart D., <i>Jesus Before the Gospels: How the Earliest Christians Remembered, Changed, and Invented Their Stories of the Savior</i> (Joel Kuhlin)	239
England Emma och William John Lyons (red.), <i>Reception History and Biblical Studies: Theory and Practice</i> (Mikael Larsson)	243
Fewell, Danna Nolan (ed.), <i>The Oxford Handbook of Biblical Narrative</i> (Josef Forsling)	245
Gordon, Robert P. and Hans M. Barstad (eds.), <i>“Thus speaks Ishtar of Arbela”: Prophecy in Israel, Assyria and Egypt in the Neo-Assyrian Period</i> (Magnus Halle)	249
Giuntoli Federico and Konrad Schmid (eds.), <i>The Post-Priestly Pentateuch: New Perspectives on Its Redactional Development and Theological Profiles</i> (Jan Retsö)	256
Hayes, Elizabeth R. och Lena-Sofia Tiemeyer (red.), <i>“I Lifted My Eyes and Saw”: Reading Dream and Vision Reports in the Hebrew Bible</i> (Stefan Green)	261
Heilig, Christoph, <i>Hidden Criticism? The Methodology and Plausibility of the Search for a Counter-Imperial Subtext in Paul</i> (Joel Kuhlin)	264
Kim, Yeong Seon, <i>The Temple Administration and the Levites in Chronicles</i> (Jan Retsö)	268
Klein, Anja, <i>Geschichte und Gebet: Die Rezeption der biblischen Geschichte in den Psalmen des Alten Testaments</i> (Lars Olov Eriksson)	272
Klink III, Edward W., och Darian R. Lockett. <i>Understanding Biblical Theology: A Comparison of Theory and Practice</i> (Bo Krister Ljungberg)	274
Knoppers, Gary N., <i>Jews and Samaritans: The Origins and History of Their Early Relations</i> (Cecilia Wassén)	278

Markschies, Christoph, <i>Christian Theology and Its Institutions in the Early Roman Empire: Prolegomena to a History of Early Christian Theology</i> (Carl Johan Berglund)	282
Mettinger, Tryggve N. D., <i>Reports from a Scholar's Life: Select Papers on the Hebrew Bible</i> (Cian Power)	285
Neusner, Jacob och Alan J. Avery Peck (red.); William Scott Green och Günter Stemberger (rådgivande red.), <i>Encyclopedia of Midrash. Biblical Interpretation in Formative Judaism. Volume I-II</i> (Tobias Ålöw)	289
Porter, Stanley E. och David I. Yoon (red.), <i>Paul and Gnosis</i> (Paul Linjamaa)	291
Smith, Geoffrey S., <i>Guilt By Association: Heresy Catalogues in Early Christianity</i> (Martin Wessbrandt)	295
Strauss, Mark L. och Paul E. Engle (red.), <i>Remarriage After Divorce in Today's Church</i> (Bo Krister Ljungberg)	299
Willgren, David, <i>The Formation of the 'Book' of Psalms: Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies</i> (Anja Klein)	302
Wright, Tom, <i>The Day the Revolution Began: Rethinking the Meaning of Jesus' Crucifixion</i> (Mikael Tellbe)	306

Mark L. Strauss och Paul E. Engle (red.)

*Remarriage After Divorce in Today's Church (with contributions by
Gordon J. Wenham, William A. Heth, and Craig S. Keener)*

Counterpoint Series, Grand Rapids, MI: Zondervan, 2006, Paperback, 161 s., \$16.99,
ISBN: 978-0-31025-553-6

Titeln är viktig, för det är inom dess ramar som boken med dess skilda bidrag är skriven. "Omgifte efter skilsmässa": alltså inte omgifte efter att ena parten dött, och heller inte enbart "skilsmässa". "I dagens kyrka": alltså en hermeneutisk tillämpning. Formatet är likaså viktigt: de tre författarna presenterar vardera sin syn på ämnet, följt av återkopplingar av de två övriga. Detta borgar för en klar genomlysning.

Boken är intressant ur det perspektivet att den dels handlar om seriös exegetik av bibeltexter för att utröna hur de ursprungliga mottagarna bör ha uppfattat betydelsen, dels vad detta bör innebära för troende idag. Det är kanske i den senare tillämpningen som författarnas evangelikala grundsyn slår igenom som tydligast; ingen av dem postulerar ett svalg mellan Nya testamentets tid och vår. Den exegetiska analysen är rigorös, och torde kunna accepteras även av dem som inte delar denna grundsyn. Men man kommer alltså till olika slutsatser: Gordon Wenham menar att omgifte efter skilsmässa aldrig, under några omständigheter, är tillåtet. William Heth argumenterar för att omgifte efter skilsmässa är tillåtet efter otrohet eller när ena parten övergivit äktenskapet. Craig Keener håller med Heth, men vill även inkludera "övergrepp" som skäl. Vad som kanske förtjänar att framhållas, är att ingendera av författarna menar att omgifte efter skilsmässa skulle vara tillåtet av andra skäl i kyrkan av idag.

Wenham är först ut. Han undersöker Mark 10:11 och Luk 16:18 och drar slutsatsen att en skilsmässa aldrig bryter ett äktenskap och att ett nytt giftermål därför blir att likna vid otukt. Han ser 1 Kor 7:10–11 och Rom 7:2–3 i samma ljus: skilsmässa (väl = separation) är tillåtet, men inte omgifte. Vad gör Wenham av Matt 19:9, "Jag säger er att den som skiljer sig från sin hustru av annat skäl än otukt och gifter om sig, han är en äktenskapsbrytare"? Höll Jesus med den konservative Sham-mai, som tillät skilsmässa av endast få skäl, eller den mer liberale Hillel?

Wenham menar ingendera, utan att Jesus hade en skapelsegrundad (Matt 19:4–6) avvisande hållning. Varför gör han det? Att inom samtida judendom skilsmässa innebar en rätt till omgifte för inte med sig att Jesus skulle ha accepterat detta; han gick ändå emot så mycket av vedertagna sanningar; när Jesus använder ordet *apolyein* ”skiljas” gör han det i sin egen diskurs.

Så hur menar Wenham att detta skall implementeras i dagens Kyrka? Taktiskt: dels genom att göra skillnad mellan acceptans och tolerans; dels genom omvårdnad om de ensamstående skilda; genom undervisning och ”församlingstukt” så långt situationen tillåter (utan att pastorn får avsked, och då ändå inget vunnits) med målet att på sikt ”bli återhållsam” med att viga skilda och att ”inse det olämpliga” i att utse omgifta som ledare.

William Heth menar sig representera majoriteten inom anglosaxisk evangelikal kristendom (enligt undersökning i *Christianity Today* 1992-12-14, 31) då han säger att två skäl godtas för omgifte efter skilsmässa: äktenskaplig otrohet (Matt 19:9, jfr 5:32) och övergivande av äktenskapet av en icke-troende (1 Kor 7:15). I historisk belysning skall Wenhams åberopande av konsensus hos kyrkofäder om omgifteförbud ses i ljuset av då allmänt ökande asketiska tendenser.

Heth undersöker förbundsbegreppet som bakgrund för äktenskapet, men konstaterar att det finns en kvalitativ skillnad mellan Guds förbund med mänskligheten representerat av Jesus och förbund mellan människor: det senare kan brytas. Han hänvisar till Matt 19:6: ”Vad Gud har fogat samman får människan alltså inte skilja åt,” och noterar att detta inte betyder ”kan människan inte skilja åt”, utan ”det är möjligt att skilja åt, men ni bör inte göra det”. Att Markus och Lukas inte har med omgiftemöjligheten vid otrohet menar Heth beror på att Matteus skrev senare och behövde fylla i förklaringar som för tidigare åhörare var självklara.

Det andra undantaget Heth anför – omgifte efter övergivande av den icke troende – ligger i uttrycket ”inte bunden” *ou dedoulotai*, 1 Kor 7:12–16 (15b), vilket i samtida kultur förstods som innefattande rätten till omgifte (vilket Paulus förutsätter då sker med en kristen).

Heths tillämpning: ”I fallet med genuina undantag [från förbudet mot skilsmässa], efter det att den oskyldiga parten gjort allt som rimligen kan krävas för att rädda äktenskapet, bör varken kyrkosamfund eller missionsorganisationer brännmärka en person som därefter går vidare in i ett nytt äktenskap” (78). Heth menar vidare att en sådan person inte bör hindras från ledarskapspositioner i en församling: ”en kvinnas man” *mias gunaikos andra* 1 Tim 3:2, syftar liksom de övriga kvalifikationerna på egenskaper, och skall översättas ”trogen i sitt äktenskap” och inte ”gift bara en gång” (social historia). Han sammanfattar: minoritets-uppfattningen (omgifte aldrig tillåtet) vill hindra vad Gud tillåter, medan majoritets-uppfattningen (omgifte tillåtet vid dessa två undantag) löper risken att öppna dörren för en alltför vid tillämpning, i en kultur som är indränkt av ”självförverkligande-tänkande.”

Craig Keener, slutligen, argumenterar för omgifte vid otrohet, övergivande och ”missbruk/övergrepp” (”abuse”). Om Wenham och Heth hävdar sina respektive uppfattningar utifrån exegetisk analys primärt, och sekundärt drar tillämpningsslutsatser, går Keener något annorlunda tillväga i sin analys av vad ”missbruk” kan innebära.

Keener postulerar att om Paulus kunde följa Jesus exempel genom att vidga rätten till skilsmässa/omgifte när den icke troende överger ett äktenskap, så kan vi följa Paulus i vidare mening. Annars skulle vi aldrig kunna ta ställning i sådana frågor där ingen explicit undervisning finns i Bibeln, som till exempel beträffande abort, avskaffandet av slaveri, drogmissbruk, pornografi, våld i hemmet, och andra stora frågor. Skall vi läsa Bibeln dynamiskt så att vi tillämpar den analogt, eller ”djupfrysa den i antik historia?” (111). Keener menar att nytestamentliga undantag (från förbudet mot skilsmässa/omgifte) visar hän mot principer som kan vägleda i extrema situationer som NT inte uttryckligen tar upp.

En huvudpunkt för Keener är att Jesus använder grafiskt, hyperboliskt språk (= orimliga överdrifter). Konsekvensen blir att uppfatta syftet som att förhindra skilsmässor – inte att deklarera äktenskapets ontologiska oupplösbarhet – så att den drabbade parten som utsatts för skilsmässa mot sin vilja, egentligen fortsatt vore gift, och att ett nytt äktenskap vore ett ständigt pågående äktenskapsbrott. Andra uttalanden

av Jesus i Matt 5 behandlas regelmässigt som hyperboler, och själv kallar Jesus religiösa skrymtare ”dårar”, Matt 23:17.

Keeners position *tillåter* skilsmässa/omgifte vid otrohet, övergivenhet och missbruk. Samtida skilsmässogrunder som ”oförenlighet”, ”djup och varaktig söndring”, liksom ”att växa ifrån varandra” avvisar han dock som icke giltiga. Han accepterar dock nya äktenskap för den skyldiga parten (vid genuin, uppvisad omvändelse; men förordar ”församlingstukt”, ”church discipline”) i fall av ogiltiga skilsmässor. I övrigt argumenterar han på ungefär samma sätt som Heth, ibland med starkare emfas: vi bör upprätthålla en standard men ”att tillämpa den på den drabbade och inte på överträdaren är som att straffa våldtäktsoffret därför att vi är emot våldtäkt” (119).

Även om detta faller utanför det ämne författarna diskuterar förtjänar ändå det hermeneutiska anslaget en kommentar: i alla västerländska samhällen är samboende nu vanligare än äktenskap, det vill säga förbundet som sådant kommer aldrig in i bilden. Det hade varit intressant att höra författarnas synpunkter på detta. I övrigt ger redaktörernas inledning och avslutningar en inkännande pastoral ram för samtalet.

Bo Krister Ljungberg

DAVID WILLGREN

The Formation of the 'Book' of Psalms:

*Reconsidering the Transmission and Canonization of Psalmody
in Light of Material Culture and the Poetics of Anthologies*

FAT II/88, Tübingen: Mohr Siebeck, 2016, Sewn paper, 491 pp., €99,

ISBN: 978-3-16154-787-4

This volume represents the slightly revised version of the author's doctoral thesis, submitted to the University of Lund in 2016 under the title: "Like a Garden of Flowers: A Study of the Formation of the 'Book' of Psalms." In his thesis, David Willgren starts from the seminal study of Gerard H. Wilson on *The Editing of the Hebrew Psalter* (1983), but he dissociates himself from Wilson's classification of the Psalter as a book. Instead, Willgren proposes to conceptualise its formation as an anthology.